

הלכות ערובי תחומין סימן תיר תמו

בחוץ מקונו ובתו *הקטנים (ב) *אפלו אינם סמוכין על שלחנו ועבדו ושפחתו (ג) הכנענים, וְאֶפְלוּ מחו בו שלא לערב עליו, וְאֶפְלוּ עָרְבוּ הֵם עָרֹב אַחֵר, *אינו כלום; אָבָל בְּנוּ וּבְתוּ הַגְדוֹלִים אֶפְלוּ סְמוּכִים עַל שִׁלְחָנוֹ וְעָבְדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ *העֲבָרִים וְאֶשְׁתּוֹ, *אינו מַעֲרֵב עֲלֵיהֶם אֶלָּא מִדַּעֲתָם, וְאִם עָרֵב עֲלֵיהֶם (ד) וְשָׁמְעוּ וְשָׁתְקוּ וְלֹא מִחוּ יוֹצְאִים בְּעֶרְבוֹ, (ה) אָבָל אִם מִחוּ בּוּ (ו) או שְׁעָרְבוּ הֵם עָרֹב אַחֵר לַעֲצָמָם, אֵין עָרֹבוֹ עָרֹב לָהֶם: ב' יָקֻץ (ז) בֵּין (ח) שֶׁשׁ שָׁנִים או פָּחוֹת, יוֹצֵא (ח) בְּעֶרְבוֹ אִמּוֹ וְאֵין צָרִיךְ לְהִנִּיחַ עָלָיו מִזֶּדֶן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לַעֲצָמוֹ:

תנו שלא לערב ערובי תחומין אלא לדבר מצנה, ובו ד' סעיפים:

א *אין מערבין ערובי תחומין (א) אלא לדבר מצנה, כגון שהיה רוצה לילך לבית האבל או

א ערובין פ"ב
ב משנה שם

באר היטב

וע"י ערוב נעשה כמי שדרך שם, ע"כ צריך כל אחד להחזיר לו יותר מקבולו, ט"ז, ע"ש:
(ב) שש שנים. עין ט"ז בסיון תרמ סעיף ב, ע"ש. ועין מ"א פאן:

באר היטב

* הקטנים. מירי שהי ביותר מכן שש, דער אותו העת הם נגדרים אחר אפון ונתלי הדבר בה, אם היא ערבה או שערב בעלה צבוחה, גם המניח מקר, וכדלקמה בסעיף ב: * אפלו אינם סמוכים. רוצה לומר, אפלו לדעת המשאומרים בסיון שסו סעיף י, דקטן שאינו סמוך על שלחנו אינו שייך לגבי אביו ויכול לזכות על-ידו, הקא שאני, והשעם כמו שכתבתי במשנה ברורה, וכן מה שכתב לקמה לענין בן גדול אפלו סמוך, גם-כן רוצה לומר, אפלו לדעת המשאומרים שם דכיון שהוא סמוך על שלחנו נטפל לגבי אביו ואינו יכול לזכות על-ידו, אפלו הכי הקא לענין ערוב קשהוא מזהה אין האב יכול לערב בשבילו: * אינו כלום. רוצה לומר, שערובו מה שהניח בשבילם קים כדי לתנן במצות, ולא מה שהניחו הם ערוב לצד אחר. ונראה לי, דאף שפברקתא משנה בנים קטנים לעבדים כנענים לענין ערוב, מכל מקום לפעמים יש חלוק ביהם⁹, דהניגו אם האב לא הניח ערוב כלל ואחר הניח ערוב בשבילם¹⁰ לאתה צד, ערוב קים, מה שאין בן לענין עבדים, כיון שמשעבדו לו לילך ולשמשו במקום שהוא חולק, והוא אינו רוצה במה שהניחו לצד אחר ונעל-ידיו: וכן יכולין לילך מעבר לבית כלום, אין ערובין חל: * העברים. עין לקמה דאפלו לא הסכימו בהדיא אלא ששעמו ושתקו, ואפלו השמיעה היה משחשקה, גם-כן מהני, כמו שכתבו הפוסקים, משום דמסתמא נתרצו במה שעשה אדונם. ומסתפקא אם הוא הדיו בן לענין משרת כמנעו, דאפשר דוקא עבד עברי וכן שפחה העברית משום דגופו קנוי לאדוניהם, אבל משרת, אפשר דדמי לאיש אחר בעלמא דכנעני דוקא שידועו מבעוד יום, כמו שכתב בסיון ח"ג:
* אינו מערב עליהם אלא מדעתם. ודע, דאפלו נתרצו בהדיא לערובו שהניח בשבילם אינו מועיל כלל, דצדו לא יצא הערוב מרשותו, אלא-אם-כן

משנה ברורה

שלצד ביתו, כמו שנתבאר לעיל בסיון תח: (ב) אפלו אינם סמוכין. והשעם, (ב) דהא קמא לן דאין מערבין אלא לדבר מצנה, ועל-פן מערב תמיד עליהם, דהניגו שמוזה להם על-ידי אחר את הערובי¹ כדי לתנן במצות: (ג) הכנענים. מפני שצין כידוע: (ד) ושמעו ושתקו וכו'. דמסתמא נתרצו העבד והשפחה ליד אדוניהם וכן הנשים וקאביו והאשה לדעת בעלה, (ז) ואפלו לא הודיעם מן הערוב עד ששתמשו גם-כן מהני, אף דמן קניית ערוב הוא בין-השמשות, משום דמסתמא עומד הערוב להתקיים, וכמו שכתבנו, ולא להתבטל: (ה) אבל אם מחו. רוצה לומר, מיד ששמעו, (ג) לאפוקי ששתקו ואחר-כך מחו, לא מהני מתחתן, דתכף קששתקו הוי כהודאה שמסכימים למעשיו ונתקיים הערוב. (ד) וכל זה דוקא כששמעו משחשבה ושתקו, אבל אם שמעו בעצמם ושתקו ויחיו קדם חשבה, נתבטל הערוב, כיון שכוונת קניית הערוב דהוא בין-השמשות בכר היתה מקצה: (ו) ואין שיערבו וכו'. אפלו (ס) אם ערובין היה בטר ערובו, דכיון שערבבו (ו) אין לה מקצה גדולה מזה⁸, והולכין לאותו רוח שערבבו הם: ב (ז) בן שש שנים. אבל אם נכנס (ו) בתוך שבוע אפלו יום אחר, צריך לערב עליו בפני עצמו, ואינו יוצא לא בערוב אמו (ח) ולא בערוב אביו. והנה השלחן-ערוב סתם בזה (ט) כהפוסקים דעד בן ששה וששה בכלל יוצא בערוב אמו, באין חלוק אם אביו בעיר או לא, אמנם באלה רבה מצד כדעת כמה פוסקים דאם

אביו בעיר, אפלו בן ארבע שנים או בן חמש שנים [באינו חרף כל-כך] אינו יוצא בערוב אמו, משום דאז אינו נמשך כל-כך אחר אמו, אלא-אם-כן היה זכיר בשבילו: (ח) בערוב אמו⁴. דער אותה העת הוא כרוף אחריה וקבוצה דמא⁵. ואף דאין מערבין אלא לדבר מצנה יקטן לאו בר מצנה הוא, (י) מכל מקום כיון דלא אפשר לו בלא אמו⁶ יוצא עמה, ואם לא ערבה אמו אלא אביו (ב) אינו יוצא בערובו⁷, ונראה לי דאף אם זכה עליו אביו (יג) גם-כן לא מהני, דער אותה העת צומא דאמו ניתא לה ויהי הלא לא ערבה לשם:

א (א) אלא לדבר מצנה. ויש מחלקת בין הפוסקים, (ב) דיש אומרים דזה דוקא כשערב בפת, אבל במערב ברגליו מטר לכתחלה אף

שער הציון

(ב) הרא"ש ושאר פוסקים: (ג) בתי יוסף בשם רשב"א, והובא גם-כן באלה רבה, ונראה לומר, דאף דבעלמא אם ערב בשביל איזה אדם צריך להודיעו דוקא קדם ששתמשו, ובביל בסיון ח"ג, הקא מהני: (ג) רשב"א, והובא בבתי יוסף: (ד) אליה רבה ופרי מגדים, ומוכח בן בעבודת-הקדש, עין שם: (ה) פשוט הוא לפי מה שכתבנו מתחלה דמקצה קדם חשבה מהני בטר שתיקה. ועין באלה רבה שכתב דין חדש, דאם מקח הנהיג ונתבטל הערוב ואחר-כך חזר ונתרצה, אם הוא קדם חשבה מהני: ולענין דעמי צריך עיון, דתכף קשמתה מסתברא ונתבטל גם הוכיז, שהרי גלה דעתו שחוב הוא לו ומאי מהני מה שנתרצה אחר-כך, אם לא חזרו וזכרו, אם-כן פשיטא דמהני: (ו) גמרא: (ז) דכן שש מקרי כל שנת שש וזה כבר נכנס בשבוע, וכן מוכח בגמרא, דמתחלה היה סלקא-דעתך דער בן שש דוקא, ומסקנא דער בן שש גמי אבל לא יותר: (ח) בן משמע פשיטא הסוגיא וכן משמע בגאון-יעקב, עין שם: (ט) שכן משמע דעת הר"ף והרמב"ם שלא הזכירו חלוק בזה, וכן משמע דעת רבנו חננאל, עין שם: (י) חוספות בפרקי הראשון, ומוכח בן גס מרש"י ורשב"א, ולכן השמטתי מרצון השני⁸. ועין מגן אברהם מה שכתב אודות התרוץ השני, ועין באלה רבה ופרי מגדים מה שכתבנו בזה, ולפי דבריהם פשוט דקטן ביותר שהוא אצל אמו או מיתקא, יוצא עמה לכל עלמא כיון שאי אפשר לו להיות וולטה, וכן הסכים בחוספת-שבת לדינא, עין שם, ונקטא-מנה ביום טוב שיכולה לשא אותו ולילך עד מקום גלילי: (יב) אכן אם אין לו אפא אפשר דיוצא בערובו של אביו, ועין בעבודת-הקדש, ואפלו לנראשונים דפליגי שם עלה אפשר דמודו באפן זה, וצריך עיון: (יג) בן משמע בסוגיא למען שם: (ב) בתי יוסף, וכן הוא דעת רבנו יצחק והרשב"א ונכתבו אף לכתחלה, כמו שכתב בבתי יוסף, דהיא לדעתו אין חלוק בין לכתחלה לדיעבד, ואילו היה זה בכלל אין מערבין אלא לדבר מצנה שאמר רב יוסף, אף בדיעבד

הלכות ערובי תחומין סימן תמו

לביית המשתה (ב) של (ה) נשואין או ליהקביל פני רבו (ג) או (ז) יחברו שָׂבָא מן הדרך (ד) ויביצא באלו הגה או שרצה לילך לטלל ביום טוב או שבת (ה) בפרס, שיש בו שמחה, בזה מקרי דבר-מצנה (תה"ד סימן עו), או "מפני היראה, בגון שהיה רוצה לברח" (ו) מן העובדי-כוכבים או מן הלסטים ויביצא בזה (ז) (ואז מטר לו לילך אפלו לדרך הרשות) (טור והגא"פ בכל מערכין). וְיָאָם עָרֵב שָׁלָא לְאַחַד מִקְּלֵי אֵלּוּ אֶלָּא לְדַבְרֵי הַרְשׁוּת, הָרִי זֶה עָרֵב: ב' יֵאֵין מַעֲרָבִין (ח) ערובי-תחומין בין השמשות. (ט) *יָאָם עָרֵב, (י) ערובו ערוב: ג' (יא) טָאָמְרוּ לוֹ שְׁנֵים 'צָא וְעָרֵב עֲלֵינוּ', אַחַד עָרֵב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם וְאַחַד עָרֵב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, זֶה שְׁעָרָב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם *נֶאֱכָל עָרֻבוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְזֶה שְׁעָרָב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת נֶאֱכָל עָרֻבוֹ מִשְׁחֻשְׁכָּה, (יב) 'שְׁנֵיהֶם קָנוּ פֶּשַׁר רִשִּׁי

באר היטב

(א) נשואין. אכל בת כהן לישאל ע"ה או בת ת"ח לע"ה אינו מצוה, חכם, או שצא לפקט על עסקי רבים, או שהיה חזן לעירו וערוך גמרא פסחים. וכבש המ"א בסימן תרע ס"ק ד דאם אומרים

באור הלכה

זכה להם בערוב על-ידי אחר או שהגבירו בעצמו. ובפנימינו הרבים הרבה אנשים טועין בזה וסוברים, שפנין שבעל-הבית היום הערוב מקרינו כל בני-ביתו לילך על סמך זה:

* ואם ערב, ערובו ערוב. עין במשנה ברורה. והנה לפי מה שכתבנו לקמה דרב פוסקים סבירא להו קהשחולקין נראה, ממילא כן אפלו בדעבד אין ערובו ערוב; ומכל מקום נראה לי, אם היום הערובי-תחומין בבית-השמשות דרבי יהודה, דלרבי יוסי זה הזמן הוא ערוב יום גמור (בשבת ל"ד, עין שם), יש להקל: * נאכל ערובו בין השמשות. נספיקתו, אם נאכל בבית-השמשות דרבי יהודה דמתניתין ספק אחר שקיעה נמי מהני, או דוקא בבית-השמשות דרבי יוסי דהוא אחר דשלים בבית-השמשות דרבי יהודה, אבל הוא לא מספיקא במי דלכלי עלמא הוי סעודת מצוה; אכן אם ידוע שלא יתהוה שם פדת וירקרו שם בחורים ובתולות יחד, ובדאי אין כאן מצוה לערב כדי לילך לשם ולשחם. ועין לעיל בסימן שלט בבאור הלכה דבור המתחיל 'להקל'. וגדולה מזו כתבו הפוסקים באבן-העזר סימן סב, דאין נכון לברך בגזון זה 'שהשמה במעונו', אם לא שבהקבילתו שם יוכל למנוע מזה, כגון זה בדאי מצוה לילך שם: (ג) או חבירו. אפלו (ח) אינו חכם, דחשיב זה מצוה בין שָׂבָא מן הדרך; ודעת האליה רבה דכתבו (ט) חכם מיני: (ד) ויביצא באלו. כגון שצריך לצאת לפקט על עסקי רבים^(א) או ללכת לברית-מילה או להתפלל במגן^(ב), וכן כשהיה חזן לעירו ורוצה לבוא לביתו להתפלל בשבת ויום טוב; אכן לפדיון שבויים, וחכמה הפאה לילד, והפא להציל מן הכותים, יוצאים אף בלא ערוב^(ג) (נאחרונים); (ה) בפרס, שיש בו שמחה. מיהו, פשוט דמיני בשמחה של הטר, אבל לפי מה שמצוי בפנימינו הרבים באינה מקומות בעירות גדולות שעוסקין שם בחוללות ובהתערבות זכרים ותקבות, לזה בודאי אין לערב, דמקרי דבר-עברה ולא דבר-מצוה, וכבר צוהו על הוללות זו כמה גדולים, והשומר נפשו ירחיק מלילך שם, ועל זה אמר דוד המלך עליו השלום "אשרי האיש אשר לא היה גויל"^(ד) מן הכותים. שצצרו (י) אותו או יגבו ממנו ממונו. ואם יש בו חשש סכנה, אף בלא ערוב מטר לברכה^(ה) (נאחרונים); (ז) וְיָאָם עָרֵב, עין על כל הספקי הנזכר, ורוצה לומר, דכיון דקנה שם ערובו משום צורך מצוה, מטר לו ללכת אלפים (ו) אף לדרך הרשות: ב' (ח) ערובי-תחומין. דערובי-תחומין מטר להתחלה בין השמשות^(א), וידלעיל בסימן רסא סעיף א^(ב), וערובי-תחומין חמיר משה, (יג) דיש ספק לערובי-תחומין מקרא^(ג); (ט) ואם ערב וכי^(ד). משום דאסור תחומין הוא דרבנן^(ה) וספקא לקלא^(ו). (יג) ומכל מקום ספק הנח הערוב לא לא, גרע מזה, וכמבאר לעיל בסימן תט סעיף ו, עין שם: (י) ערובו ערוב. והשחולקין דסעיף ג' (יד) סבירא להו גם בזה דפסול, בין שלא היה לערוב חזקת פשרות: ג' (יא) אָמְרוּ לוֹ שְׁנֵים וכו'. דין זה נזכר לעיל בסימן שצג סעיף ג, אלא דשם מיני לענין ערובי-תחומין, והפא קא משמע לן דאף לענין ערובי-תחומין גם כן דינא הכי; והשחולקין סבירא להו דדוקא בערובי-תחומין הקלו בזה אבל לא בערובי-תחומין, ואינו קונה הערוב (טו) אלא דוקא הראשון, משום דמוקמינן לערוב אתונתה ובודאי היה קיים עד הזמן שצריך להתקיים, אבל לא לשני דהניח בין השמשות, דאין שפך בזה חזקה. ועין בבאור הלכה שכתבנו דרב ראשונים סבירא להו כדעה זו: (יב) שְׁנֵיהֶם קָנוּ עָרֻב. דלכל

שער הצינן

לא הוי ערוב, וכן כתב בספר גאון-יעקב בדעתו, וגם מסתברא דקאי בשטת רבנו יונתן דמחירי אף להתחלה, וכן הוא גם דעת רש"י לפי מה שפרשנו בפ"ח ומגן-אברהם בסימן תמר, וכן הוכיחו מהשור שם, וכן הסכים שם המגן-אברהם לדנא: (ב) הוא דעת התוספות והרא"ש פרק אלו עורבין, וכן הרמב"ם סתם בזה, וכן הסכים בספר אבן-העזר, דלא בהסגן-אברהם, וכן האליה רבה כתב שאין להקל כי אם לצורך גדול, דגם משמעת רבנו יצחק ומתיר"ל להחמיר, עין שם: (ג) אף דהאליה רבה כתב בשעת צורך גדול דוקא, נראה דיש לסמוך להקל בדרכנו, וכן הסי"א דאם העתים להקל וכן בהשכח שואל ומשיב: (ד) אליה רבה בשם סמ"ק. עין בבאר הגולה שכתב דוקא להתאוס עצמו, ועין בסימן תמר סעיף ז' שם יתבאר אם ירצה השם: (ה) מגן-אברהם חזק-יעקב בסימן תמר, ועין שם מה שכתב בזה: (ו) והם גרע ממציעי-הארץ, דאף אם הם אנשים קאלי אין בהם משום סעודת מצוה, דמצוה להתחמק מאנשים קאלי שלא לבוא ללמוד ממעשיהם, וכל-שכן שלא להתקרב ולשמוע בשמחתם: (ז) נאחרונים: (ח) מגן-אברהם, וכמו שפירש הבית-יוסף מן תרומות הדין, וכן העתיק הסי"א: (ט) והביא מכות-התקדש ורי"ז שהוכיחו רק סמ"ס, וכמו שהובא בשם נבאקא גם מתרומת-הדין אין ראיה להספק להמציא. ומכל מקום דעת הרמב"ם מסתבר דלא מיני בחכם דוקא, דלא נחית אלא משום דבא מן הדרך דמצוה להחריז לקבל פניו, והוא נכנס בכלל שאילת שלום וכבוד הגריות דמצוה הוא, דאלו בחכם ומשום לשמע דברי-הנחה, אפלו לא בא מן הדרך נמי, וכמו שכתב ברש"י וכתבו חננאל בסוגיא, ונזכר לומר דגם שארי פוסקים מודו להתרמב"ם בזה אלא דלא מינו בזה: (י) אליה רבה: (יא) וגם המסבר מודה לזה, אלא שלא היה צריך להביאו, דהא גדולה מזו כתב לקמה, דבדעבד אם עבר וערב אפלו לדרך הרשות הוי ערוב ומטר לצאת, אם כן כל-שכן היכי שתחלת הערוב היה לדרך-מצוה, שפטר אחר-כך לצאת אף לדרך הרשות: (יב) ושי"ב בשבת ל"ד: (יג) אליה רבה והגא"א לעיל ברש"י סימן שצד: (יד) מלבושי-יום טוב ושהובא באלה רבה ומגן-אברהם והוספת שבת, וכן מוכח מהגא"א. והאליה רבה רצה לחזק עצמו ולישב דברי הלוש, אבל כל האחרונים האלו לא סבירא להו כן: (טו) עין בבאר הלכה:

הלכות ערובי תחומין סימן תמו

ביאורים ומוספים

סימן תטו

שלא לערב ערובי תחומין אלא לדבר מצוה

[משנב ס"ק א]

לעולם אין מערבין לכתחלה אלא לדבר מצוה⁽¹⁾.

(1) ואם עירב לדבר מצוה ורצה להוליק את כליו עמו שלא לצורך מצוה, כתב הדמסקאליעזר בכוונת הגר"א (ד"ה ואז מותר), שיש להוכיח מדברי הגמרא (ביצה מ, א) שמותר לעשות כן, שהרי אמרו שם שמי שזימן אורחים שיבואו אליו מחוץ לתחום על ידי עירוב, לא יוליכו עמהם בחזרתם אוכל שנתן להם, אלא אם כן זיכה להם אותו מערב יום טוב [כיון שאם לא זיכה להם, הרי אותם מאכלים קנו שביתה כתחום המארח ולא כתחום האורחים]. ולמד הגר"א שהולכת המאכלים אין בה מצוה, ואף על פי כן אם זיכה להם מותרים להוליק עמהם את המאכלים בחזרתם, כיון שעירבו לצורך מצוה. והטעם בזה הוא, שכיון שחל עירובו משום צורך מצוה הריהו מועיל גם לדבר הרשות, וכמו שכתב הרמ"א כאן.

[משנב ס"ק ב]

אִינָה סְעוּדַת מִצְוָה⁽²⁾.

(2) ואם יאמרו בסעודה זו שירות ותשבחות להשי"ת, כתב התוספת שבת (ס"ק ב) שנחשבת סעודת מצוה, כמו שכתב המג"א (סי' תרע ס"ק ד), ואם כן יש להתיר לערב כדי ללכת לשם. אכן המחצה"ש (ס"ק א) הקשה, שהרי שירות ותשבחות יכול לומר בביתו, ואינו צריך לשם כך ללכת למקום הסעודה. ואף שהשירות הם מענין הנישואין, הרי יכול הוא לומר בביתו שירות אחרות ואת כל ספר התהלים. והכף החיים (ס"ק ד) תירץ, שסוף סוף יש כאן גם ענין שמשמח חתן, ומחמת זה נחשב שמערב לצורך מצוה.

[משנב ס"ק ד]

שְׁצִירָה לְצֵאת לִפְקֵת עַל עֶסְקֵי רִבְסִים⁽³⁾.

(3) ולערב כדי להשיג על חליבה של נכרים, כתב בשו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' קלב) שבאופן שעל ידי זה יתפרנסו בני תורה שפרנסת ילדיהם תלויה בהם, הרי פשוט שנחשב כדבר מצוה, שאם לטויל נחשב דבר מצוה משום עונג שבת, קל וחומר להתפרנס. וכן מבואר ברמ"א לעיל (סי' רמח ס"ד) לענין הפלגה על ספינה, שלצורך פרנסה נחשבת הפלגה לדבר מצוה.

[משנב שם]

או ללכת לבית מילה או להתפלל בקמץ⁽⁴⁾.

(4) ולערב לצורך חזרה לביתו מהתפילה, כתב בשו"ת קרן לדוד (או"ח סי' קיב) שמותר, מטעם שלא תהא מכשילן לעתיד לבא. ואין להחמיר ולומר שאינה מצוה גמורה משום שיטת המהרי"ל (הלכות עירובי חצרות סי' ז) שלא לערב לתפילה במנין, וכל שכן לגבי חזרה לביתו, שכיון שהתיר הרמ"א לערב על מנת לצאת לטויל, דאי שלצורך חזרה מהתפילה עדיף.

[משנב שם]

יוצאים אף בלא ערוב⁽⁵⁾.

(5) ולענין חולה במגיפה שרוצים להוליכו חוץ לתחום מחמת פיקוח נפשם של האנשים הבריאים שנמצאים עמו שלא ידבקו ממחלתו, כתב בשו"ת קול אליהו (או"ח סי' טו) שאין להתיר. וזאת, על פי דברי השו"ע לעיל (סי' שכט ס"א, וראה משנב שם ס"ק א) שאם

נפלה דליקה בחצר, מכבין אותה מחשש שמא תעבור לחצר אחרת שיש בה קטנים או חולים שאינם יכולים לברוח, ומשמע שאם יש שם בריאים שיכולים לברוח אין היתר לחלל שבת. ואם כן גם כאן, כיון שיכולים להניח את החולה במקום שהוא, ויצאו הבריאים משם וילכו אל תחת אילן או סוכה אחרת, או שיוציאו את החולה עצמו אל מקום מוצל עד מוצאי השבת, אין להתיר מחמת פיקוח נפש.

[משנב ס"ק ו]

ואם יש בזה חשש סכנה, אף בלא ערוב מותר לברכה⁽⁶⁾.

(6) ולענין מי שרצה שר העיר להושיבו בתפיסה עבור ממון, כתב בשו"ת בית יעקב (סי' קטו), הובאו דבריו בשו"ת יפה ללב ח"ג יו"ד סי' רנב ס"ח) שרשאי לברוח חוץ לתחום אפילו בתחומין דאורייתא, משום שהשיבה בתפיסה נחשבת לסכנת נפשות, כמבואר בתוס' (סנהדרין כו, א ד"ה משרבו), שארונא נחשבת לפיקוח נפש, לפי שהמלך תובע מהם את המס, ואם אינם משלמים אותו הריהם מתים בתפיסת המלך. עוד כתב, שיש להקל באופן זה לסמוך על הדעה שתחומין הם מדרבנן, והסיק שהכל לפי הענין, שאם יש בו נדנד חשש סכנה מותר לחלל שבת.

[משנב ס"ק ח]

דעירובי חצרות מותר לכתחלה בין השקמשות⁽⁷⁾.

(7) ומימ את אמירת 'עישרתם עירבתם' שצריך לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה יש להקדים קודם בין השמשות. והטעם לכך כתב הט"ז (סי' רסא ס"ק ב), שהוא משום שקבעו זמן אחד לאמירת 'עירבתם' בין לעירובי חצרות ובין לעירובי תחומין, והואיל ואין מערבין עירובי תחומין בין השמשות, קבעו חז"ל שגם אמירת 'עירבתם' הנוגעת לעירובי חצרות תהיה בעת הראויה להניח עירובי תחומין. אמנם במשנב שם (ס"ק יא) כתב שלכתחילה גם עירוב חצרות יש לעשות קודם בין השמשות, ומה שכתב כאן שלכתחילה אפשר לעשותו בבין השמשות, כוונתו שאף אחר שכבר הגיע בין השמשות מותר לערב לכתחילה.

[משנב שם]

וקדלעיל בסימן רסא סעיף א⁽⁸⁾.

(8) שם (ס"ק ז) הביא שתי דעות לענין תחומין, שיש אומרים שאף לדבר מצוה אסור לערב בבין השמשות, ויש אומרים שהאיסור הוא רק במערב לדבר הרשות, והיינו במערב ברגליו שמותר לדבר הרשות (כדלעיל ס"ק א).

[משנב שם]

דיש סוף לעירובי תחומין מקרא⁽⁹⁾.

(9) טעמים נוספים מצינו לחלק בין עירובי תחומין לעירובי חצירות: א. הריטבי"א (שבת לד, א ד"ה לא קשיא) כתב, שהטעם הוא משום שעירוב תחומין נחשב כקניית בית. וראה לדבר, שהרי אף רבי עקיבא שסובר שאיסור תחומין דאורייתא, מודה שמותר לילך על ידי עירוב מפני שקנה שם שביתה, ומוכח שיש כאן קניית מקום אף מדאורייתא, מה שאין כן עירובי חצרות שאין בהם ענין קניית בית. ב. הו"ש הרא"ש (שם ד"ה כאן בעירובי) כתב בשם הרב פורת, שעירובי תחומין יש בהם טורח גדול לילך לטוף אלפים אמה, ולא התירו טורח גדול כזה בבין השמשות, אבל עירובי חצרות התירו, שהרי אין בהם טירחה.

הלכות ערובי תחומין סימן תט

המשך מעמוד הקודם

הגדול הוא אם אמר קודם שהקטן הניח. אולם הפמ"ג (א"א סי' טז) כתב, שאף לדעת רש"י יכול להניח את העירוב על ידי קטן אם בעל הבית יאמר שיהיה לשם עירוב, וכן כתב בחידושי אבן העזר (לדף לא).

לאחר שהקטן הניח מועיל, והיינו משום שאמירת בעל הבית לאחר שכבר הפת מונחת חשובה כמו שקובעה ומניחה לשם עירוב, ובפרט אם בעל הבית יודע היכן היא מונחת. וכל מה שכתבנו שאין מועיל אמירת

הלכות ערובי תחומין סימן תיא תיב תיג

המשך מעמוד רעח

[משנ"ב שם]

דְּקָשׁוֹתַי עָרֹב מְשָׁלוּ בְּשָׂכִיל כָּלֵם צָרִיךְ לְזַכּוֹת מִתְחִלָּה עַל־יָדֵי אֲחֵרִי.²

2) והמניח עירוב לצורך הרבים לכמה שבתות, ובכל שבת הולכים אנשים אחרים, ורצוה לזכות להם רק למשך זמן קצוב כגון לשבת זו בלבד ובמוצאי שבת יחזור העירוב להיות שלו, כדי שיוכל בשבת הבאה להקנות את העירוב לאחרים, כתב בשו"ת שו"ת סי' מד סי' א) שנחלקו האחרונים בעיקר הדין אם צריך העירוב להיות שלו בקנין גמור, שהעצי אלמוגים (סי' שפ"ו סי' כב) כתב שצריך לקנות את העירוב בקנין גמור, ואילו ההעמק שאלה (סי' קלב עמ' צד) כתב שאין צריך שתהיה הפת שלו בקנין גמור ופירות, אלא די בכך שיש לו זכות שלא יוכל אחר לעכב עליו [אם ירצה לאוכלה].

וכתב השבט הלוי שם, שיש לזך לפי הדעה שצריך שיהיה העירוב קניי בקנין גמור, האם די שיקנה קנין לזמן, או שצריך לקנות קנין לעולם, ואם כן כשמכירה לאחר צריך המוכר לחזור ולזכות על ידי מעשה קנין כדי ששוב יהיה שלו, והביא שנחלקו בזה הפוסקים. אבל לפי סברת ההעמק שאלה שאין צריך קנין גמור, ודאי שגם בחזרתו אינו צריך לחזור ולזכות על ידי מעשה קנין, ובשו"ת שבט הלוי שם נטה להכריע למעשה שאין צריך לקנות את העירוב בקנין לעולם, והמוכר אינו צריך לחזור ולזכות בו על ידי מעשה קנין.

הענינה למעשה כתב בשו"ת חתם סופר (שם), שהמנהג בפרנקפורט להניח הבית של תבלין, שיש בה הרבה שיעורים של שתי סעודות בתבלין, שיספיקו לכל ההולכים.

משום שאחר שנאסר עליו לילך למקום עירובו יש רק ספק אחד אם מותר הוא לביתו או אסור לגמרי, ולענין זה בודאי נאמר ספק דרבנן לקולא ונלהלכה נחלקו בזה הש"ך והפרי"ח, שדעת הש"ך (כללי ספק ספיקא אות ב) שנוקטים שאין אומרים ספק דרבנן לקולא נגד חזקת איסור, והפרי"ח (שם) נחלק עליו.

ולכאורה לפי טעמו של הערוך השלחן שהובא בהערה הקודמת, היה לנו לומר שיקנה על כל פנים את תחום ביתו, כיון שבדאי אם היתה מתגלה הטעות היתה דעתו לקנות את שביתת ביתו. אבל לפי טעם המהרש"א אינו קונה את תחום ביתו, שכיון שאחד מן העירובין חל אלא שאין אנו יודעים איזה מהם, אין לומר שדעתו על תחום ביתו.

סימן תיג

דין המערב לרבים

[משנ"ב ס"ק א]

צָרִיךְ לִזְכּוֹר בְּשָׂעָה שְׁמִינִית, שֶׁהוּא מְנִיחַ לְשֵׁם עָרֹב לְכָל בְּנֵי הָעִירִי.

1) נוסח האמירה במניח לרבים, כתב בשו"ת חתם סופר (ח"א אור"ח סי' צג) שמי שרוצה לזכות את הרבים, יניח בתחלת השנה ויזכה על ידי אחר לכל בני עירו ולכל העתידים לדור בעיר, ויודיע על כך בבית הכנסת [כדי שידעו כל הקהל לפני השבת שזיכו עבורם]. כמו שעושים בעירובי חצרות בערב פסח, ואז בכל שבת ושבת יש ביריה לכל אחד מהם אם ירצה לסמוך על עירוב זה או לא. והבאים לתוך העיר באמצע השנה, צריך להודיעם קודם השבת הראשונה שכך מנהג העיר.

הלכות ערובי תחומין סימן תמו

המשך מעמוד 558

[משנ"ב שם]

וּסְפָקָא לְקָלָא.¹²

12) והטעם שאין אומרים בזה עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, ויאסר ללכת מחמת הספק כדון 'דבר שיש לו מתירין' שנאסר מספק גם באיסור מדרבנן, כתב הרעק"א (דרוש וחידוש מערכה ד' ד"ה והנה היה מקום) לדון, שדבר שיש לו מתירין לא נאמר אלא בדבר שאפשר לעשותו רק פעם אחת, כגון אכילת דבר שהיום יש ספק אם מותר לאוכלו ומחר בודאי מותר, שאומרים לאדם עד שתאכלנו באיסור המתן למחר ואוכל אותו בהיתר, אבל מעשה שאפשר לעשותו גם היום וגם מחר, כמו הליכה למקום שהוא רחוק יותר מאלפיים, אינו נחשב 'דבר שיש לו מתירין'. אולם בחידושי לשו"ע (א"ח סי' שח ס"ז) נקט, שגם במעשה שאפשר לעשותו גם בשבת וגם אחר השבת כגון טלטול מוקצה, נאמר הכלל של 'דבר שיש לו מתירין', ובביה"ל (שם) ד"ה מבעוד יום) העתיק דבריו [וכן משמע לכאורה בבית מאיר (סי' תרפח ס"ד) במו"מ שם עם הרעק"א]. וראה עוד מה שכתבנו בביה"ל לעיל סי' שח שם ד"ה מבעוד יום בענין זה.

[משנ"ב ס"ק ט]

וְאֵם עָרֵב וְכוּ'¹⁰.

10) ואם ספק בידו אם עדיין הוא בין השמשות או שהוא כבר לילה, כתב בביה"ל לעיל (סי' רס"א סי' ד"ה ערובי) לענין הברכה שודאי לא יברך, ולענין אם מועיל העירוב נטה להחמיר.

[משנ"ב שם]

מִשּׁוֹם דָּאִסּוּר תְּחֻמִּין הוּא דְּרַבְּנָן.¹¹

11) ואף שיש לאיסור תחומין אסמכתא מן התורה [כמו שנתבאר לעיל סי' ח], ומצינו בכמה מקומות שכשיש אסמכתא חשובה לדין דרבנן דינו כדין תורה ואין מקילים בו בספיקות. כתב הפמ"ג (פתיחה כוללת ח"א אות כא) שמתחילת תקנת תחומין התנו רבנן להקל בזה, כמבואר במשנה (עירובין נח, ב) שאפילו עבד ושפחה נאמנים לומר עד כאן תחום שבת, לפי שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל. והקשה על דברי עצמו, שבגמרא (שבת לד, א) משמע, שהטעם שמועיל עירוב בבין השמשות הוא משום הדין הרגיל של ספיקא דרבנן לקולא.